

BEAU, DECI EXIST

Filozof, scriitor, publicist, compozitor, realizator de emisiuni de televiziune, editor, Roger Scruton (n. 1944) este una dintre cele mai marcante și mai originale personalități ale vieții intelectuale britanice. După ce a studiat filozofia la Colegiul Jesus din Cambridge, a petrecut un an în Franța, predând la Colegiul Universitar din Pau. În decursul carierei sale, a fost profesor de filozofie la Colegiul Birkbeck din Londra și la Universitatea din Boston și a ținut cursuri la numeroase universități de prestigiu, între care Princeton, Stanford, Louvain, Oslo, Bordeaux și Cambridge. A fondat Grupul Conservator de Filozofie, care, în anii '70 și '80, a avut o puternică influență asupra curentelor de opinie din Marea Britanie. Articolele sale, pe teme politice, sociale și culturale, apar frecvent în presa engleză și americană. Roger Scruton a jucat un rol important în trezirea interesului, în Occident, asupra situației disidenților din țările comuniste, fiind decorat pentru sprijinirea rezistenței anticomuniste de către președintele ceh Václav Havel. Cărțile lui au fost traduse în peste 20 de limbi.

Dintre cărțile publicate: *The Aesthetics of Architecture* (1979), *Kant* (1983, 2001, trad. Humanitas, 1998, 2006), *Sexual Desire: A Philosophical Investigation* (1986, în pregătire la Humanitas), *Spinoza* (1987, 2002, trad. Humanitas, 1996, 2006), *A Land Held Hostage: Lebanon and the West* (1987), *Modern Philosophy: An Introduction and Survey* (1994), *The Aesthetics of Music* (1997), *An Intelligent Person's Guide to Modern Culture* (1998, 2000, trad. *Cultura modernă pe înțelesul oamenilor inteligenți*, Humanitas, 2011), *The West and the Rest: Globalization and the Terrorist Threat* (2002, trad. *Vestul și restul. Globalizarea și amenințarea teroristă*, Humanitas, 2004), *I Drink Therefore I Am: A Philosopher's Guide to Wine* (2009), *Beauty* (2010), *The Uses of Pessimism and the Danger of False Hope* (2010), *Notes from the Underground* (2014).

ROGER SCRUTON
BEAU, DECI EXIST
O călătorie filozofică în lumea vinurilor

Traducere din engleză și note de
Teodora Nicolau

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Dan Flonta
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Roger Scruton
I Drink Therefore I Am: A Philosopher's Guide to Wine
Copyright © Roger Scruton 2009
This translation is published by arrangement with
Bloomsbury Publishing Plc.

© HUMANITAS, 2014, 2017, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Scruton, Roger
Beau, deci exist: o călătorie filozofică în lumea vinurilor /
Roger Scruton; trad. din engleză și note de Teodora Nicolau. –
București: Humanitas, 2017
Index
ISBN 978-973-50-5616-2
I. Nicolau, Teodora (trad.)
66

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

*Vino – palatul Raiului e clădit pe pilaștri de aer.
Vino și adă-mi vinul; căci vânt ne sunt zilele.*

Hafiz

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
1. Preludiu	II
Partea I. BEAU	
2. Căderea mea în păcat	19
3. Turul Franței	45
4. Vești din restul lumii	98
Partea a II-a. DECI EXIST	
5. Conștiință și ființă	133
6. Înțelesul vinului	161
7. Înțelesul chinului	188
8. Ființă și exces	222
Anexă: Cu ce vinuri să însoțim cartea pe care o citim	235
<i>Indice tematic</i>	269
<i>Indice de nume</i>	273
<i>Indice de vinuri</i>	279

Această carte nu este un ghid despre cum să bem vinul, ci un ghid despre cum să îl gândim. Este un omagiu adus plăcerii scris de un adept al fericirii și o apologie a virtuții din partea unuia care a scăpat de viciu. Ea se adresează teiștilor și ateisților, creștinilor, evreilor, hindușilor și musulmanilor, fiecărui om care gândește și pentru care bucuria meditației nu a înlăturat plăcerile trăirii în trup. Iar pentru fanaticii sănătății, pentru mullahii în delir și pentru toți cei care preferă să se simtă jigniți decât să ia în considerare păreriile altora nu am decât cuvinte aspre. Însă scopul meu este să apăr opinia atribuită odinioară lui Platon, potrivit căreia „vinul este cel mai minunat și mai de preț dar făcut vreodată oamenilor de către zei“, și sunt convins că toți cei care se simt ofenșați de această încercare nevinovată tocmai au făcut dovada propriei inadecvări.

Versiuni preliminare ale textului au fost citite de Chris Morrissey, Bob Grant, Barry Smith și Fiona Ellis, iar criticile lor mi-au fost de mare folos. Preliminariile includ și paharele băute cu Ewa Atanassow și Thomas Bartscherer, care, la rândul lor, au făcut sugestii valoroase pe care am încercat din răspuțeri să mi le amintesc. Sunt îndeosebi recunoscător soției mele Sophie pentru faptul de a fi suportat cei doisprezece ani de cercetare de care am avut nevoie pentru a scrie această carte. O parte a cercetării a fost efectuată în numele revistei *The New Statesman*,

ai cărei editori au dat dovadă de o răbdare exemplară, tolerând, între copertele celei mai respectate publicații de stânga din Londra, un editorial dedicat tradiției, familiei, ierarhiei, vânătorii și lui Dumnezeu și străduindu-se să-mi ofere ponturi despre cum ar putea fi înghițite asemenea subiecte insuportabile. Editorialul a fost o sursă de mare bucurie și am folosit din plin observațiile pe care le-am primit în acest interval.

Am folosit de asemenea alte materiale publicate, mai ales un capitol intitulat „The Philosophy of Wine“, contribuția mea la antologia lui Barry Smith despre acest subiect, *Questions of Taste: The Philosophy of Wine (Chestiuni de gust: filozofia vinului)*. Acest capitol constituie o versiune prealabilă a capitolului 6 din cartea de față. Am mai folosit și două texte de memorii redactate pentru alte scopuri, unul despre profesorul meu Laurence Picken, scris pentru un volum comemorativ recent consacrat Colegiului Jesus, Cambridge, și altul despre David Watkin, scris pentru un volum închinat acestuia cu prilejul pensionării. Unele părți din capitolul 5 se bazează pe texte publicate mai întâi în *MIT Technology Review*, varianta online.

*Sperryville, Virginia;
Malmesbury, Wiltshire;
Crăciun 2008*

De-a lungul întregii istorii consemnate, ființele umane au făcut viața suportabilă prin consumul de droguri. Iar dacă societățile diferă cu privire la care droguri ar trebui încurajate, care tolerate și care interzise, a existat o convergență de opinii cu privire la o regulă fundamentală: consecințele nu trebuie să amenințe ordinea publică. Pipa păcii fumată de amerindieni, ca și narghileaua din Orientul Mijlociu, ilustrează un ideal al narcotizării sociale, pentru care bunele maniere, cordialitatea nepretențioasă și gândurile senine sunt aduse la viață de pufăitul comun. Unii văd canabisul cam în aceeași termeni, deși cercetarea efectelor sale neurologice aruncă o altă lumină, mai tulburătoare, asupra semnificației sale sociale.

Însă subiectul acestei cărți nu este canabisul, ci alcoolul, care are un efect instantaneu asupra coordonării fizice, a manierelor, emoțiilor și înțelegerii. Un vizitator de pe altă planetă probabil că ar favoriza prohibiția dacă i-ar vedea pe ruși sub influența vodcii, pe cehi făcuți praf de șliboviță sau pe fermierii americani îmbătându-se turtă cu rachiu de contrabandă. Din câte știm, totuși, prohibiția nu funcționează. Deși societatea este uneori amenințată de droguri, ea este amenințată în egală măsură de lipsa acestora. Fără ajutorul lor, ne vedem unii pe alții așa cum suntem și nici o societate omenească nu poate fi clădită pe o

temelie atât de fragilă. Lumea este asediată de iluzii distructive, iar istoria recentă ne-a făcut prudenți în privința lor, atât de prudenți, încât uităm că iluziile sunt uneori benefice. Unde am fi azi fără credința că ființele umane pot depăși dezastrele și jura iubire nemuritoare? Dar o asemenea credință va dura doar dacă va fi reînnoită în imaginație, însă cum e cu puțință așa ceva dacă nu avem la dispoziție nici o cale de scăpare din lumea evidenței? Nevoia de droguri este prin urmare adânc înrădăcinată în noi, iar toate încercările de interdicere a obiceiurilor noastre sunt sortite să se încheie printr-un eșec. Adevărata întrebare, sugerez eu, nu este dacă trebuie să consumăm droguri, dar ce fel de droguri. Și, cu toate că toate drogurile ascund anumite lucruri, unele dintre ele (mai ales vinul) ne ajută de asemenea să le facem față, înfățișându-le în forme re-imaginat și idealizate.

Anticii aveau o soluție la problema alcoolismului, și anume să învâluie băutura în ritualuri religioase, să o trateze ca și cum ar fi încarnarea unui zeu și să marginalizeze comportamentul disruptiv considerându-l făptuirea zeului, nu a celui care îl venerază. A fost, ce-i drept, o mișcare bună, deoarece este mult mai ușor să schimbi un zeu decât o ființă umană. Treptat, sub disciplina ritualului, a rugăciunii și teologiei, vinul a fost domesticit și desprins de originile sale orgiastice, fiind inclus mai întâi în libațiile solemne în cinstea zeilor olimpici și pe urmă în euharistia creștină – această scurtă întâlnire cu sacrul al cărei scop este reconcilierea.

Soluția religioasă nu este singura de origine antică. Mai există și banchetul secular. În loc să excludă băutura din societate, grecii au întemeiat un nou tip de societate în jurul băuturii. Nu este, desigur, vorba despre băuturi tari, cum ar fi vodka sau whisky-ul, ci de băuturi destul de puternice pentru a îngădui relaxarea treptată a membrilor și a inhibițiilor – băuturi datorită cărora zâmbești lumii și lumea îți zâmbește. Grecii erau oameni și obișnuiau să facă excese, ca echipajul lui Ulise în palatul Circei.

Și ei au avut parte de perioada lor de prohibiție, menționată în *Bacantele* lui Euripide, unde ni se spune povestea cumplită a lui Penteu, sfâșiat în bucăți ca pedeapsă pentru a fi alungat zeul vinului. Dar, odată cu banchetul, grecii au descoperit obiceiul care scoate la iveală tot ce-i mai bun în vin și în aceia care îl beau: obiceiul prin intermediul căruia chiar și cel mai șovăielnic ajunge la autodeterminare. Tocmai această autodeterminare sau *Selbstbestimmung*, după cum au numit-o romanticii germani, constituie subiectul cărții de față.

În timpul banchetului, Dionysos, zeul vinului, era invitat într-o incintă ceremonială. Oaspeții, cu ghirlande de flori în jurul gâtului, stăteau câte doi pe un divan, sprijiniți în cotul stâng, cu mâncare pe niște măsuțe joase în fața lor. Sclavi cuviincioși le umpleau cupele dintr-un vas pântecos de ceramică (*krater*), în care vinul era amestecat cu apă pentru a întârzia cât mai mult momentul îmbătării. Purtarea, gesturile și cuvintele erau măsurate la fel de strict ca în cadrul ceremoniei japoneze a ceaiului, iar oaspeții își acordau unii altora vreme să vorbească, să recite sau să cânte, astfel încât conversația se păstra întotdeauna la un nivel general. Un asemenea eveniment, amintit și înfrumusețat de Platon, este familiar tuturor iubitorilor de literatură drept întâlnirea dintre Socrate și Alcibiade. *Banchetul* lui Platon este gândit ca un omagiu adus lui Eros. De fapt, este un omagiu adus lui Dionysos (sau lui Bacchus, după cum îl numeau romanii) și ilustrează puterea vinului, dacă este băut cu măsură, de a situa iubirea și dorința la o distanță care să permită punerea lor în discuție.

Banchetul grecilor era exclusivist, rezervat doar celor privilegiați – puteau lua parte doar bărbații, și bărbații dintr-o anumită clasă socială. Dar principiul se aplică la un nivel mai cuprinzător. Vinul este o completare a societății umane, cu condiția să fie băut pentru a stimula conversația și cu condiția ca aceasta să rămână civilizată și generală. Suntem îngroziți

de numărul de bețivi de pe străzile orașelor noastre și mulți dintre noi sunt tentați să dea vina pe alcool pentru tot acest târâboi, din moment ce alcoolul este cel care îl alimentează. Dar beția publică de genul celei care a dus la prohibiție a apărut deoarece oamenii beau ce nu trebuie și cum nu trebuie. Nu vinul, ci absența acestuia a cauzat bețiile monstruoase cu gin din Londra secolului al XVIII-lea, iar Jefferson avea desigur dreptate să susțină că, în contextul american, „vinul este singurul antidot la whisky“.

Consumul de vin în societate, în timpul mesei sau după, și în deplină cunoaștere a gustului său delicat și a nimbului evocator, duce rareori la beție, cu atât mai rar la un comportament grosolan. Problema beției la care suntem martori în orașele din Marea Britanie se originează în incapacitatea noastră de a-i aduce lui Bacchus jertfa cuvenită. Din cauza sărăcirii culturale, tinerii nu mai au la îndemână un repertoriu de cântece, poezii, argumente sau idei cu care să se distreze unii pe alții când stau la un pahar. Ei beau ca să umple vidul moral generat de cultura în care trăiesc, și dacă suntem familiari cu efectele secundare ale băutului pe stomacul gol, acum asistăm la efectele cu mult mai nocive ale băutului cu mintea goală.

De altfel, nu ne ofensează doar scandalurile bețivilor. La fel se întâmplă și la cele mai multe petreceri. Oaspeții, fiecare centrat pe sine, urlă la comeseții lor, se iscă zece conversații dintr-odată, fără a duce nicăieri, iar după umplerea ceremonială a paharelor, acestea sunt înhățate și date pe gât dintr-o suflare. Un vin bun trebuie însoțit întotdeauna de un bun subiect de conversație, iar subiectul ar trebui urmărit în jurul mesei odată cu vinul. După cum știm de la greci, aceasta este cea mai bună cale de a lua în considerare chestiuni cu adevărat serioase, cum ar fi aceea dacă dorința sexuală vizează individualul sau universalul, dacă acordul lui Tristan este o septimă micșorată la jumătate sau dacă ar putea exista o demonstrație a conjecturii lui Goldbach.

Suntem la curent cu opinia medicală conform căreia un pahar sau două pe zi sunt benefice pentru sănătate, dar și cu opinia contrară că mai mult de un pahar sau două ne duc la ruină.¹ Asemenea sfaturi sunt importante, chiar dacă mai puțin importante decât par. Indiferent de efectele vinului asupra sănătății fizice, efectele sale sunt mult mai însemnate asupra sănătății mintale – atât negative, dacă este desprins de cultura banchetului, cât și pozitive, dacă îi sunt asociate. În America (unde, în numeroase regiuni, vârsta legală pentru consumul de alcool este cu cinci ani peste vârsta legală pentru sex), sticlele de vin trebuie deja marcate cu un avertisment referitor la sănătate. Dacă scopul este acela de a educa publicul, atunci toate bune și frumoase, cu condiția ca avertismentul să spună adevărul (dar nu o face). Dar același scop educativ ar trebui să ne convingă să lipim avertismente și pe sticlele de apă: așa ne vom aminti de stările de tristețe ce însoțesc băutul acesteia, de nevoia renunțării la ipohondrie pentru a mânca și bea după sufletul nostru, dar și de nebunia ecologică de a transporta în sticle, în jurul lumii, această substanță ce cade asupra noastră când plouă și plutește la picioarele noastre.

În eseuul său despre poezia persană, Emerson îl laudă pe marele băutor de vin Hafiz în următoarele cuvinte:

*Hafiz preamărește vinul, trandafirii, tinerele fete, băieții, păsările, diminețile și muzica, pentru a da frâu liber veseliei sale proverbiale și simpatiei față de orice formă de frumusețe și bucurie; și pune accentul pe acestea pentru a-și arăta disprețul față de credința prefăcută și prudența vulgară.**

1. Cei interesați de riscurile și beneficiile medicale ar trebui să citească textul lui Frederick Adolf Paola, „In Vino Sanitas”, în Fritz Allhoff (ed.), *Wine and Philosophy: A Symposium on Thinking and Drinking*, Oxford, 2008.

* Ralph Waldo Emerson, „Persian Poetry”, eseu publicat în ianuarie 1858 în revista literară *The Atlantic Monthly* (n. trad.).

Iar argumentul meu este îndreptat tocmai împotriva credinței prefăcute și a prudenței vulgare, nu pentru a încuraja viciul, ci pentru a arăta că vinul este compatibil cu virtutea. Modul corect de a trăi este să te bucuri de propriile abilități, să-i privești cu ochi buni pe ceilalți și, dacă se poate, să-i iubești, dar și să accepți că moartea este atât necesară în sine, cât și o ușurare binecuvântată pentru cei cărora le-ai fi altminteri o povară. Dacă ar fi după mine, fanaticii sănătății care ne-au otrăvit toate bucuriile firești ar trebui strânși și închiși împreună într-un loc unde să se plictisească între ei, cu atitudinea lor țeapănă și cu panaceele lor zadarnice pentru viața veșnică. Noi, ceilalți, ar trebui să ne trăim viața din banchet în banchet, unde catalizator să fie vinul, conversația să fie mijlocul, iar scopul, o acceptare senină a sorții și hotărârea de a nu uita să plecăm.

În cartea de față voi discuta despre vin ca tovarăș al filozofiei și despre filozofie ca un produs derivat al vinului. În opinia mea, vinul este un excelent tovarăș al mâncării, dar un tovarăș încă și mai bun al gândului. Cel care gândește la un pahar de vin, învață nu numai să bea gândind, ci și să gândească sorbind. Dând pe gât dintr-o înghițitură, cu nesaț și satisfacție, premisa, argumentul și concluzia, nu numai că înțelegem o idee, ci o croim pe măsura vieții din noi. Ajungem astfel să-i măsurăm nu numai adevărul și coerența, ci și valoarea. Vinul ne însoțește tot timpul; la fel se întâmplă cu ideile. Cât despre viață, vinul este testul ideii – degustarea preliminară ce prefigurează efectul mental pe termen lung. Vinul, băut în locul și compania potrivite, este calea spre meditație și solul păcii.

PARTEA I
BEAU

2. Căderea mea în păcat

 rescut în acea Anglie postbelică immortalizată de Philip Larkin și Kingsley Amis, rareori mi-a fost dat să întâlnesc struguri sau derivatul lor divin. Dar o băutură asemănătoare cu vinul era ceva obișnuit în familia noastră, iar toamna nu sosea aproape niciodată fără borcanele cu vin de soc îndulcit, adunate la sfat în fața sobei cafenii smălțuite, în timp ce mama aștepta ziua în care bolboroseala frenetică avea să se domolească până la o șoaptă și lichidul de un roșu întunecat putea fi sifonat și pus în sticle. Trei săptămâni la rând, în bucătărie stăruia mirosul de drojdie al fermentației. Norișori de drosofile pluteau deasupra borcanelor și, ici, colo, viespile se strâneau ciorchine licărind peste băltoacele vărsate de zeamă.

Tufele de soc cresc sălbătice în gardurile noastre vii și fac acele flori înmiresmate ce ajung la apogeu în nopțile de vară – răspândind parfumul evocat în actul II din *Die Meistersinger**, în timp ce Hans Sachs meditează în fața colibeii sale asupra problemei pe care, din experiența mea, vinul este cel mai în măsură să o rezolve: cum poate fi transformat *eros* în *agápe*, cum să renunțăm la a mai dori pe cineva dacă îi dorim fericirea.

* *Maeștrii cântăreți din Nürnberg*, operă de Richard Wagner, reprezentată în premieră în anul 1868 la München (n. trad.).

Socul fiert într-o infuzie de apă, îngroșat cu zahăr și acid citric, este un tonic plăcut la gust pe timpul verii. Fructele de un roșu întunecat nu conțin zahăr aproape deloc, dar sunt bogate în tanin și pectină. Dacă le puneți la fiert, strecurați zeama, adăugați zahăr și lăsați totul să scadă, obțineți o peltea ce rezistă ani de zile și adaugă o notă purpuriu-dulceagă fripturii de miel.

Cu toate acestea, englezii prețuiesc socul mai cu seamă pentru vin. Vin se mai poate face și din alte fructe, cum ar fi prune, coacăze, mere și agrișe, comercializate încă pe scară largă în Austria. Dar nici unul nu se compară cu vinul de soc, care, datorită conținutului de tanin, se va matura câțiva ani în sticle dobândind propriul rafinament englezesc și splenic. Fructele nu conțin zahăr, care trebuie adăugat mustului inițial, format din apă și fructe zdrobite – trei livre de zahăr la un galon (ca să folosim vechiul limbaj interzis), dacă doriți ca vinul să fie sec. Cu toate că există drojdii pe piele, acestea nu fermentează prea repede. Prin urmare, mama adăuga puțină drojdie de bere, ce ridică într-o clipită la suprafață codițele fructelor lipite între ele, făcându-le să danseze pe margine.

După ce culoarea fructelor se va fi scurs îndeajuns, mama turna șuvoiul înspumat din găleată în borcane, fiecare sigilat cu o supapă de reținere care să permită degajarea dioxidului de carbon, odată cu împiedicarea intrării aerului. Și astfel, sporovăiala bulelor ne alina serile de toamnă până la vremea îmbutelierii, la începutul iernii. De obicei, păstram vinul vreme de doi ani, coborând din când în când în pivnița de sub bucătărie, unde țineam o sticlă la lumină pentru a-i admira depunerile întunecate. Când, în sfârșit, deschideam o sticlă, beam un păhărel după cină, cam la fel cum strămoșii noștri își beau vinul roșu la masă. Amestecul de mormăieli de plăcere și elogii monosilabice a fost cea mai interesantă conversație despre vin pe care am auzit-o vreodată.